

ΕΛΕΝΑ ΧΟΥΖΟΥΡΗ

ο θείος Αβραάμ
μένει πάντα εδώ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ

ΠΟΙΗΣΗ

Το Πρόσωπο και το Άλλο, Κέδρος, 1981

Έρωτος Μάθος, Καστανιώτης, 1983

Εάλω η πόλις, Ύακινθος, 1987

Η συντέλεια του χρόνου, Ρόπτρον, 1990

Οι τρυφεροί άντρες, Κέδρος, 1993

Μποτίλια στον ουρανό, Ελληνικά Γράμματα, 1999

Οι τρυφεροί άντρες και τα άλλα ποιήματα, συγκεντρωτική έκδοση,
Κέδρος, 2011

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Σκοτεινός Βαρδάρης, Κέδρος, 2004

Πατρίδα από βαμβάκι, Κέδρος, 2009

Δύο φορές αθώα, Κέδρος, 2013

ΜΕΛΕΤΕΣ-ΔΟΚΙΜΙΑ

Η Θεσσαλονίκη του Γιώργου Ιωάννου - περιπλάνηση στο χώρο και στο χρόνο, Πατάκης, 1995· επανυξημένη και αναθεωρημένη έκδοση, Επίκεντρο, ²2012

Η στρατιωτική ζωή στη νεοελληνική λογοτεχνία, Μεταίχμιο, 2001

«Εξ αγχιστείας». Κριτικές, κριτικά σχόλια, δοκιμές, Γαβριηλίδης, 2004

Γιώργος Ιωάννου, «...σαν σπόρος αγκαθιού», Ηλέκτρα, 2005

ΑΝΘΟΛΟΓΙΕΣ

«Στρατός περνούσε» ...στη νεοελληνική λογοτεχνία, Μεταίχμιο, 2003

Είμαι ένα παιδί του Χιρς
Μεγάλωσα δίπλα στις γραμμές του τρένου
Με τρένο μεταφέρθηκαν στο Άουσβιτς οι δικοί μου.

Οι πρόγονοί μου είχαν έρθει από μακριά.
Κυνηγημένοι.
Ήρθαν και γέμισαν την αδειανή Θεσσαλονίκη,
με γλώσσες, τραγούδια και αργαλειούς.

Είμαι ένα παιδί του Χιρς,
Το όνομά μου δεν το σημείωσε κανείς.
Την ιστορία των προγόνων μου θα σας αφηγηθώ
Κι έτσι θα με θυμόσαστε κι εμένα.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΧΕΚΙΜΟΓΛΟΥ

Ηθική ραχοκοκαλιά της λογοτεχνίας είναι η μνήμη.

W.G. SEBALD

ΠΡΙΝ

ΟΠΟΥ Η ΑΛΙΖΑ ΔΙΝΕΙ ΜΙΑ ΥΠΟΣΧΕΣΗ ΚΑΙ ΒΛΕΠΕΙ ΕΝΑ ΟΝΕΙΡΟ

Η ΑΛΙΖΑ ετοιμάστηκε να περάσει απέναντι. Χωρίς να το καταλάβει μπήκε στον ποδηλατόδρομο. Άκουσε το κουδούνισμα ενός ποδηλάτη και οπισθοχώρησε. Πίσω της ο μαβής ήλιος του Σεπτεμβρίου είχε ήδη βυθιστεί στον Θερμαϊκό. Σε λίγα λεπτά η Θεσσαλονίκη θα αφηνόταν να παρασυρθεί στον σκούρο κόσμο των σκιών της. Άθελά της η Αλίζα ανατρίχιασε. Τι γύρευε αυτή από αυτόν τον κόσμο; Τι γύρευε σ' αυτή την πόλη των σκιών; Δεν προλάβαινε, όμως, να σκεφτεί περισσότερο, γιατί είχε φτάσει. Το μνημείο ήταν ακριβώς απέναντι. Τώρα βλέπουμε την Αλίζα να διασχίζει το οδόστρωμα της λεωφόρου που ονομάζεται, καθόλου τυχαία, της Νίκης και να βρίσκεται σε απόσταση αναπνοής από το μνημείο που αρχίζουν να το σκεπάζουν οι σκιές. Πολλές σκιές. Έρχονται από την πλατεία που, με τη σειρά της, σχεδόν ειρωνικά, ονομάζεται της Ελευθερίας. Η Αλίζα δεν προλαβαίνει να βυθιστεί και να τις δει, γιατί αυτήν ακριβώς τη στιγμή βλέπει –τι βλέπει;–, όχι, δεν είναι οικείες αγαπητικές, θρηνητικές σκιές, παρά άλλες, αλλόκοτες σκιές με

σάρκα και οστά. Έχουν σάρκα και οστά οι σκιές; Λίγα λεπτά αργότερα, δέκα δώδεκα το πολύ, οι αλλόκοτες αυτές σκιές θα έχουν ενωθεί με τις μαβιές αποχρώσεις του σούρουπου. Η Αλίζα κοκαλωμένη στη θέση της. Σχεδόν αποσβολωμένη. Μία από τις σκιές έρχεται τώρα προς το μέρος της. Τρέχοντας. Τρέχουν οι σκιές; Πριν την οποιαδήποτε απάντηση, η Αλίζα προλαβαίνει να συγκρατήσει στη μνήμη της το νεαρό πρόσωπο με τα τραβηγμένα από έναν έξαλλο θυμό χαρακτηριστικά και προπαντός το βλέμμα. Βλέμμα άγριου εκδικητικού ζώου, βλέμμα που πεταρίζει αδιάκοπα από την ένταση, ανίκανο να εστιάσει, να αφεθεί να βυθιστεί σ' ένα άλλο βλέμμα το οποίο, όμως, για ελάχιστα κλάσματα του δευτερολέπτου κάτι σαν αστραπιαία περισσότερο λάμψη συναντιέται με το έκπληκτο σαν κεραυνοβολημένο δικό της. Όταν λίγα λεπτά αργότερα η Αλίζα ανακτώντας την ψυχραιμία της θα πλησιάσει στο μνημείο, θα σταθεί μπροστά του και θα δει, θα καταλάβει. Δύο ημέρες αργότερα, οι εφημερίδες της πόλης και εκείνες του αθηναϊκού κέντρου, καθώς και οι ηλεκτρονικές απόγονοί τους, θα αφιερώσουν ένα μικρό μονόστηλο που θα πληροφορεί για τη βεβήλωση του μνημείου του Ολοκαυτώματος στη Θεσσαλονίκη από αγνώστους και θα δημοσιεύουν και τη σχετική διαμαρτυρία του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου. Τα ελληνικά που γνωρίζει η Αλίζα, όχι και τόσο επαρκή, είναι αλήθεια, ικανά, ωστόσο, να της επιτρέψουν να διαβάσει, να δει ή ακόμη και να ακούσει τη σχετική είδηση παρατείνοντας, έτσι, το συναίσθημα που της έχουν προκαλέσει ό,τι σχεδίασαν και έγραψαν οι άγνωστες σκιές στο μνη-

μείο. Και ποιο ήταν αυτό το συναίσθημα; Φόβος. Ένας πρωτόγνωρος πλην σχεδόν σπλαχνικός, αρχέγονος, θα μπορούσε να πει κανείς, φόβος.

Το ίδιο εκείνο βράδυ, η μόλις προ δύο ημερών αφιχθείσα στη Θεσσαλονίκη εικοσιεπτάχρονη μεταπτυχιακή φοιτήτρια Ιστορίας του Πανεπιστημίου του Τελ Αβίβ, που εδώ ονομάζουμε Αλίζα και της οποίας το επώνυμο μπορεί να είναι Κοέν, Μόλχο, Νατάν, Πάρδο ή Αμπραβανέλ, βλέπει το εξής όνειρο:

Είναι περασμένα μεσάνυχτα, γενικώς ώρα αμφιλεγόμενης και άκρως μυθιστορηματικής, ανάμεσα σε νύχτα βαθιά και ημέρα που παλεύει αθόρυβα να την εκτοπίσει, τέλος πάντων ώρα που επιτρέπεται στους ζωντανούς να επικοινωνήσουν με τον κόσμο που αχόρταγα τους περιμένει. Η Αλίζα με μάτια φαινομενικά κλειστά αλλά ουδόλως ανάκατα να δουν το αθέατο, βλέπει την πόρτα του δωματίου του ξενοδοχείου όπου έχει καταλύσει να ανοίγει με αθόρυβο θόρυβο, όπως γίνεται στα όνειρα και στα μυθιστορήματα, και βλέπει τις δύο γυναίκες που μπαίνουν σχεδόν σαν να πετούν μπαίνουν και καθώς πλησιάζουν η Αλίζα τις αναγνωρίζει, μα ναι, είναι η γιαγιά Λούνα και η γιαγιά Ρέινα είναι, μα πώς βρέθηκαν εδώ στο δωμάτιό μου στη Θεσσαλονίκη, έναν χρόνο είναι πεθαμένη η γιαγιά Λούνα δύο η γιαγιά Ρέινα, αλλά πριν η Αλίζα προλάβει να αντισταθεί στα όσα επιβάλλουν τα όνειρα, η γιαγιά Λούνα και η γιαγιά Ρέινα έχουν πλησιάσει στο κρεβάτι της και αναγκάζουν την κοιμωμένη να αναρωτηθεί μα τι φοράει η γιαγιά Λούνα και πόσο νέα είναι ούτε είκοσι δεν την κάνω και ναι φαίνεται σχεδόν καθαρά μέσα στην αχλύ του ονείρου μου στολή φοράει η για-

για Λούνα στολή και στα μαλλιά της τα όμορφα κόκκινα μαλλιά της δίκωχο αλλά τότε πήγε η γιαγιά Λούνα στον στρατό εγώ πήγα δύο ολόκληρα χρόνια πήγα και ο αδελφός μου τρία, χορτάσαμε στρατό, εκείνη όμως όχι, αν και στα όνειρα όλα γίνονται, και να τώρα η γιαγιά Λούνα όμορφη, νέα, με στολή στρατιωτική πλησιάζει όλο και πλησιάζει έχει αφήσει πίσω της τη γιαγιά Ρέινα που όμως τη φωτίζει ένα φως δεν ξέρω από πού έρχεται έξω είναι ακόμη σκοτάδι αλλά τη γιαγιά Ρέινα τη φωτίζει αυτό το λευκό φως τη λούζει ολόκληρη και έτσι μπορώ να τη δω καλύτερα, είναι κι αυτή νέα όμως τόσο θλιμμένη, αχ γιαγιά Ρέινα, γιατί είσαι πάντα θλιμμένη γιατί τα μεγάλα καστανά σου μάτια κοιτάζουν συνέχεια κάπου πίσω τι φοβάσαι γιαγιά Ρέινα τι φοβάσαι, αλλά εκείνη δεν απαντάει παρά κάθεσαι στην πολυθρόνα απέναντι και καθώς αυτό το απόκοσμο λευκό φως συγκεντρώνεται και φωτίζει μόνον το χέρι της γιαγιάς Ρέινα εκεί από την παλάμη έως τον αγκώνα της μπορεί η Αλίζα μέσα στο όνειρό της να διακρίνει τους έξι αριθμούς, ναι είναι οι ίδιοι εκείνοι αριθμοί θυμάται, πάντα μέσα στο ίδιο όνειρο, που είχαμε δει για πρώτη φορά εγώ και ο αδελφός μου τότε, τότε αλήθεια, πέντε θα ήμουν κι εκείνος ούτε επτά καλοκαίρι ήταν ένα πάρα πολύ ζεστό καλοκαίρι όπως είναι τα περισσότερα στο Τελ Αβίβ, στην ακρογιαλιά ήμασταν πλατσουρίζαμε στα κύματα εγώ και ο αδελφός μου ρίχναμε ο ένας στον άλλον νερά με τα κουβαδάκια μας κάναμε πύργους στην άμμο γράφαμε τις πρώτες λέξεις μας, όταν η γιαγιά Ρέινα που καθόταν κάτω από τη μεγάλη μας ομπρέλα και μας κοιτούσε με τα μεγάλα καστανά της μάτια δεν άντεξε τη ζέστη και σήκωσε τα μανίκια της, δεν είχαμε έως εκεί-

νην τη στιγμή της ζωής μας δει γυμνά τα χέρια της γιαγιάς Ρέινα, πάντα είχε κατεβασμένα τα μανίκια της πρώτος διέκρινε τους έξι αριθμούς που είχαν ένα χρώμα μπλαβί σαν κάτι σάπιο και τρομακτικό μαζί ο αδελφός μου, από κοντά του έτρεξα κι εγώ κι έπειτα μικρά παιδιά ήμασταν δεν ξέραμε, πώς να ξέρουμε, η γιαγιά Ρέινα ζωγράφισε αριθμούς στο χέρι της η γιαγιά Ρέινα έκανε τατού στο χέρι της, αρχίσαμε να φωνάζουμε και οι δύο μαζί και να δείχνουμε τη γιαγιά Ρέινα πες μας τους αριθμούς, γιαγιά Ρέινα, πες μας να τους γράφουμε στην άμμο και τότε ή είναι τώρα ή είναι πάντα, από τα μάτια της γιαγιάς Ρέινα αρχίζουν να τρέχουν δάκρυα και μόνον δάκρυα, γιατί η γιαγιά Ρέινα δεν κλαίει ακριβώς, το πρόσωπό της μένει ακίνητο το βλέμμα της κοιτάζει κάποιον πίσω κάποιον μακριά, όμως τα δάκρυα τρέχουν τρέχουν ώσπου διαλύονται μέσα στην αχλύ του λευκού φωτός ώσπου διαλύεται και η γιαγιά Ρέινα μέσα σ' αυτό γίνεται ένα με το λευκό φως σαν να την παίρνει μαζί τον το λευκό φως και χάνεται από το όνειρο της Αλίζα. Μένει μέσα στο όνειρο μόνον η γιαγιά Λούνα, πάντα με τη στρατιωτική στολή και τα ωραία πλούσια κόκκινα μαλλιά της, να την αρχίζει να τραγουδάει εκείνο το γνώριμο στην κοιμωμένη ανιψιά της ροσταλγικό τραγούδι σ' εκείνην τη γλώσσα την πολύ παλιά αλλά όχι ξεχασμένη, για μια πολιτεία αγαπημένη που δεν χάθηκε, για μια αγάπη που δεν έσβησε, για μια ζωή που δεν πέθανε.

Το πρωί η Αλίζα ξυπνάει αλλά δεν θυμάται τίποτε από το νυχτερινό της όνειρο, όπως συχνά συμβαίνει με τα ανεπιθύμητα όνειρα. Θυμάται, ωστόσο, τον φόβο. Τον φόβο που της προκάλεσαν το προηγούμενο βράδυ οι σκιές μπρο-

στά στο μνημείο. Τον φόβο από εκείνο το άγριο εκδικητικό βλέμμα που χώθηκε βαθιά μέσα της. Τον φόβο από τη βεβήλωση του μνημείου. Και απορεί. Πώς είναι δυνατόν να νιώσει τόσο φόβο; Η Αλίζα, όμως, έχει μάθει να αντιμετωπίζει τα κακά συναισθήματα. Δεν αφήνουμε τα κακά συναισθήματα να μας καταβάλλουν, πιστεύει. Στον αγύριστο, λοιπόν, κι ο φόβος κι εκείνο το βλέμμα που τρύπωσε βαθιά μέσα της. Με αδρές κινήσεις σηκώνεται η νεαρή από το Τελ Αβίβ, με γενναιότητα κατευθύνεται προς την μπαλκονόπορτα, με αποφασιστικότητα την ανοίγει και να την τώρα στο μπαλκόνι σε εντελώς φωτογραφικό ενσταντανέ, όπως θα τη βλέπαμε εμείς από τη διαγωνίως απέναντι κακόγουστη πολυκατοικία με τα γραφεία. Ο φακός μας θα αιχμαλώτιζε ένα νεανικό καθαρό πρόσωπο με μεγάλα καστανά σκούρα μάτια που μπορεί να κουβαλούν στο βάθος τους ένα παμπάλαιο ξεχασμένο αεράκι από τις ιβηρικές ακτές ή και τις ιταλικές ακόμα, θα εστίαζε στο καλογραμμένο και γεμάτο στόμα, στην αρμονικά τοποθετημένη μύτη και πιθανότατα θα στεκόταν λίγο περισσότερο για να μπορέσει να αποδώσει το εντυπωσιακά φυσικό κοκκινωπό χρώμα των πλούσιων μαλλιών της. Για να μην τα πολυλογούμε, η δική μας Αλίζα, που μπορεί να ονομάζεται Φερναντέζ, Ματαλόν, Αρούχ ή Μπενβενίστε, είναι μια χαριτωμένη εικοσιεπτάχρονη που έχει μόλις στείλει στον αγύριστο τα κακά συναισθήματά της –ή έτσι θέλει να πιστεύει– και με τη σειρά της ατενίζει τη θεά που της προσφέρεται από τον έκτο όροφο του ξενοδοχείου στο οποίο από προχθές το μεσημέρι έχει καταλύσει. Και βλέπει η Αλίζα ακριβώς απέναντι τη νεο-

κλασικίζουσα κεραμιδένια στέγη της Αγοράς Μοδιάνο, όπως την πληροφόρησε χθες ο νεαρός στη ρεσεψιόν ότι λέγεται, και αμέσως την έβαλε σε σκέψεις: *Μοδιάνο*;, ευλόγως αναρωτήθηκε. Διότι δεν γνώριζε η νεαρά, εκείνη τουλάχιστον τη στιγμή, αφού αργότερα θα μάθει και θα πληροφορηθεί και τα κάλλιστα και τα χείριστα, ούτε τα ονόματα των μηχανικών που την έκτισαν, του Ελί και του Σαρλ Μοδιάνο βεβαίως, της απανταχού της γης πια σκορπισμένης μεγάλης οικογένειας στην οποία, με περηφάνια θα αναφερθεί λίγο αργότερα, ο εξ αυτής καταγόμενος σπουδαίος Γάλλος συγγραφέας, δεν γνώριζε, λοιπόν, τότε η Αλίζα μας ότι τα εγκαίνια της περίφημης αυτής αγοράς είχαν συντελεστεί με την πιο μεγάλη επισημότητα το ανοιξιάτικο πρωινό της 26ης Μαρτίου 1925, ούτε μπορούσε να ακούσει τις μουσικές που έπαιζαν τα όργανα του Σπεράντζα και η ορχήστρα της Μακαμπή και πολύ περισσότερο να γευτεί τις σεφαραδίτικες λιχουδιές που σίγουρα θα της θύμιζαν εκείνες της αγαπημένης γιαγιάς Λούνα, δηλαδή τα αυγά χαμινάδος και τις πίτες μπουγίδες, άσε που σίγουρα θα συναντούσε εκείνους που δεν υπήρχαν πια, τους προπάππους και τις προγιαγιάδες της, δηλαδή, και τους ακόμη παραπίσω με τις μακριές γενειάδες και τις ρόμπες ή τα δαντελωτά μπουστά και τα μεταξωτά φορέματα τα στολισμένα με κομψά γουναρικά.

Τώρα, όμως, είναι ακόμα στο μπαλκόνι και λίγο δεξιότερα πάντα απέναντι βλέπει τον στενό δρόμο με τα μαγαζιά δεξιά κι αριστερά να καταλήγουν σε μια πλατεία, πρέπει να είναι, τεντώνει το κεφάλι της να διακρίνει καλύτερα, λουλούδια βέβαια πουλάνε λουλούδια κι εκείνο το

κοκκινωπό οικοδόμημα με τους θόλους εμφανέστατα παλιό, ποιας εποχής, της θυμίζει χαμάμ, ξέρει από αυτά έχει δει κι έχει δει τέτοια, στη Γιάφα, στην Άκο, στην Ιερουσαλήμ, βέβαια χαμάμ είναι. Πέρα μακριά, ένα μικρό κομματάκι θάλασσας, ο Θερμαϊκός, το Αιγαίο, η Μεσόγειος, όλα μαζί σε μία και μοναδική θάλασσα αυτής της πόλης, της γιαγιάς Λούνα την πόλη. Του θείου Αβραάμ την πόλη. Πριν τον θάνατο της γιαγιάς Λούνα το Πέσσαχ του έτους 5771 από κτίσεως κόσμου, σύμφωνα με το εβραϊκό σεληνιακό ημερολόγιο, του 2011, δηλαδή, σύμφωνα με το κοσμικό δυτικό, η Αλίζα είχε ακροθιγώς μυηθεί –ναι, αυτή είναι η σωστή λέξη– στα μυστικά μιας παράξενης καταγωγής και μιας ακόμη πιο παράξενης γλώσσας ή μάλλον δύο γλωσσών που μερικές φορές αλληλοκαλύπτονταν, καθώς προσπαθούσαν να μιλήσουν για κάτι φαινομενικά ξεχασμένο, αλλά στην πραγματικότητα στον αιώνα τον άπαντα ζωντανό. Ήταν εκείνα τα αργόσυρτα αλλά τόσο μελωδικά και θλιμμένα μαζί τραγούδια της γιαγιάς Λούνα *Primavera en Salonico cavi at café Mazlum una nina d'ojos pretos que canta y sona ud* ή στην άλλη γλωσσική εκδοχή τους *Άνοιξη στη Σαλονίκη/ στον «Μαζλούμ» τον καφερέ/ μαυρομάτα μ' ένα ούτι/ τραγουδάει τον αμανέ* που η Αλίζα την άκουγε να τα σιγοτραγουδάει καθώς μαγείρευε τις δικές της συνταγές, όπως τις ονόμαζε, συνταγές που είχαν στη βάση τους το αγαπημένο της ζαρζαβατικό, τη μελιτζάνα, και που καθόλου μα καθόλου δεν άρεζαν στη μαμά Νόρα, ούτε εκείνα τα τραγούδια ήθελε να τα ακούει, μια φορά μάλιστα όταν επιστρέφοντας ξαφνικά έπιασε τη γιαγιά Λούνα να τραγου-

δάει ένα τραγούδι, σαν εμβατήριο ακουγόταν στην άλλη γλώσσα, όχι την αργόσυρτη τραγουδιστή, θύμωσε πάρα πολύ, έγινε έξαλλη, αυτά να τα αφήσεις στο βουνό όπου ανέβηκες για να σωθείς παρατώντας τους δικούς σου στο χαμό, άκουσε η Αλίζα τη μαμά Νόρα να φωνάζει. Θα 'ταν δέκα έντεκα; Της έμεινε η απορία. Ποια ήταν αυτά, ποιο βουνό και ποιους είχε παρατήσει η γιαγιά Λούνα για να σωθεί; Δεν τόλμησε ποτέ να ρωτήσει και δεν θυμόταν τη γιαγιά Λούνα να έχει ξανατραγουδήσει δυνατά τουλάχιστον εκείνο το τραγούδι-εμβατήριο. Κάποιες φορές, λίγες είναι αλήθεια, η γιαγιά Λούνα έλεγε στην Αλίζα παραμύθια σ' εκείνην τη γλώσσα που, κατά δήλωσή της, αγαπούσε και γνώριζε εξαιρετικά καλά, πολύ καλύτερα μάλιστα από την πατρογονική τραγουδιστή, που την έκανε να αφήνεται σ' έναν ύπνο γλυκό σχεδόν μελωδικό, αν φανταστούμε έναν ύπνο να πλέει μέσα σ' ένα κύμα από πανάρχαιες συλλαβές. Επειδή, όμως, τα παραμύθια με τα ζαχαρωμένα τους ψέματα μπορεί να προκαλέσουν έως και μεγάλη μεν ευφορία πλην, όμως, επίπλαστη και φαινομενικά αθώα, η Αλίζα μας διακόπτει αποφασιστικά τη σχεδόν μελωμένη συναισθηματική ατμόσφαιρα και αφήνει και πάλι το βλέμμα της να οδηγηθεί, να πετάξει, θα ήταν το σωστό ρήμα, πάνω από τις κεραμιδένιες στέγες και τις ταράτσες των πολυκατοικιών που απλώνονται μπροστά της για να πάει πού;

Τελ Αβίβ, λίγο μετά το Πέσσαχ του από κτίσεως κόσμου έτους 5572, τουτέστιν στα καθ' ημάς, του Απριλίου του έτους 2012. Ας πούμε, ημέρα Τετάρτη, μεσημέρι. Ο και-

ρός είναι ζεστός και υγρός στη μεσογειακή ισραηλινή πολιτεία, τη νεαρή στα χρόνια, οι πληροφορίες στους έγκυρους τουριστικούς οδηγούς, για παράδειγμα, τον λεπτομερέστατο γαλλικό *Le Routard*, τοποθετούν τη δημιουργία της λίγο πριν το 1930 – αν και οι εντόπιες ιστορίες θέλουν εξήντα έξι τολμηρούς να φτάνουν από το πουθενά ένα σαββατιάτικο καλοκαιρινό πρωί του 1907 και να λένε αποφασιστικά: εδώ θα ριζώσουμε. Όποια κι αν είναι η αλήθεια, επίσημη ή ανεπίσημη, αυτήν τη στιγμή από την ανοιχτή και εντυπωσιακή για τον ξένο, εκ του Βορρά προερχόμενου ταξιδιώτη, θάλασσα της Μεσογείου έρχεται ένα αεράκι πολύ παλιό, τόσο που είναι αδύνατον να συγκρατηθούν και να μη διαρρεύσουν στην αχνογάλαζη ατμόσφαιρα απειροελάχιστα θραύσματα παμπάλαιων μύθων και ιστοριών που αφηγούνται αρχαία ερωτικά βασιλικά πάθη, ανηλεείς διώξεις και βέβαια βιβλικά θαύματα. Η έγκριτη, όμως, καθηγήτρια Ιστορίας Αλίζα Μ., συνονόματη, δηλαδή, με την ηρωίδα μας –την υπολογίζουμε γύρω στα πενήντα– δεν συγκινείται από αρχαίες ιστορίες και, πολύ περισσότερο, από βιβλικά θαύματα. Ανήκει στον κύκλο των λεγόμενων Νέων Ιστορικών οι οποίοι εννοούν να μην αφήσουν όρθιο κανέναν μύθο και προσπαθούν να αποδείξουν πάση θυσία ότι ακόμη και τα βιβλικά θαύματα δεν είναι παρά παραμύθια για μικρά παιδιά. Η εν λόγω, μάλιστα, καθηγήτρια επιπλέον πιστεύει και υπερασπίζεται σφόδρα την άποψη ότι οι γλώσσες καταγωγής και κουλτούρες των, από τα δέκα σημεία του ορίζοντα, προερχόμενων συμπολιτών της δεν πρέπει να θαφτούν και να ξεχαστούν. Ιδιαίτερα, μάλιστα, γρά-

φει σε έγκυρα έντυπα και μιλά σε δημόσιες εκδηλώσεις, για εκείνους που ήρθαν από την απέναντι πλευρά της Μεσογείου, έως θανάτου δυσφημισμένοι, καταρρακωμένοι, συλημένοι, αναίτια μισημένοι, διέπλευσαν εκόντες άκοντες τη θάλασσα αφήνοντας πίσω τους παμπάλαιες αφηγήσεις, τραγούδια και παραμύθια, διπλοκλειδώνοντας τα ωραία μεγάλα νοικοκυρεμένα σπίτια τους με τα κλειδιά τους φυλαγμένα στις φαρδιές μακριές τους ρόμπες. Και από αυτούς ακριβώς, αγαπητή μου, καταγόταν η γιαγιά σου, αλλά και εσύ βεβαίως, έχεις μάλιστα και όνομα αρκούντως δυσεύρετο πια σήμερα στις νεότερες γενιές μας. Διότι πρέπει να γνωρίζεις επιπλέον, αγαπητή μου, ότι εσύ, εγώ, εμείς, που προερχόμαστε από εκεί, είμαστε αλλιώτικοι από εκείνους που ήρθαν από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, έστω κι αν ήσαν οι περισσότεροι, έστω κι αν έγιναν γνωστοί από τη λογοτεχνία και τον κινηματογράφο, αυτό να μην το ξεχνάς, και τώρα πες μου ποιο θα είναι ακριβώς το θέμα του μεταπτυχιακού σου, ακούστηκε να ρωτά, εντέλει, η καθηγήτρια τη φοιτήτριά της. Ερώτηση φαινομενικά τυπική και αθώα που, όμως, θα προκαλέσει μια αναπάντεχη και εξαιρετικά δυσάρεστη σιωπή, ένα κενό αέρος, θα λέγαμε, μια ύποπτη αλαλία από μέρους της δικής μας Αλίζα, μια δυσβάσταχτη ατμόσφαιρα που θα τη διακόψει στο τέλος ένα φανερά εκνευρισμένο λοιπόν, δεν έχεις αποφασίσει, δεν ξέρεις τι θέλεις να κάνεις, δεν ξέρεις τι αναζητάς; Τα καίρια ερωτήματα ταράζουν την Αλίζα, την αποδιοργανώνουν, τη σπρώχνουν σ' ένα τερέν θεοσκοτεινό στο οποίο όχι μόνον πρέπει να περπατήσει αλλά, κυρίως, να ανακαλύψει τι κρύβεται πίσω από τις σκοτεινές

γωνιές του, γι' αυτό και δεν απάντησε εκείνη την ημέρα στην καταφανώς απογοητευμένη καθηγήτρια.

Τρεις ημέρες ύστερα κι ενώ ο ήλιος έλουζε ευεργετικά το Τελ Αβίβ για μια ακόμη φορά, ογδόντα και πλέον χρόνια από κτίσεώς του, η μεταπτυχιακή φοιτήτρια της Ιστορίας του πανεπιστημίου της πόλης και ηρωίδα –προς το παρόν τουλάχιστον– της δικής μας ιστορίας, Αλίζα Μπενμαγιόρ, Φερναντέζ, Ναρ, Μάνο ή Αρδίττι βρίσκεται και πάλι αντιμέτωπη με την απαιτητική καθηγήτριά της με το ένα και μοναδικό επίθετο το οποίο δεν πρόκειται να αποκαλύψουμε. Οι δύο γυναίκες έχουν συναντηθεί στο λιτό γραφείο της καθηγήτριας. Η μεγάλη γυναίκα ακούει, η νεότερη λέει: *Αναζητώντας τον θείο Αβραάμ και πάραυτα διορθώνει επί το πολιτικώς ορθότερο σαν να μην πείθεται ούτε η ίδια ότι αυτός ο τίτλος προσιδιάζει στην αυστηρώς επιστημονική αποκαθαρμένη καλολογικών στοιχείων γλώσσα μιας μεταπτυχιακής εργασίας Ο βίος και η εποχή του Αβραάμ Μπ., ήθελα να πω. Ωστόσο, ο πρώτος τίτλος, όσο κι αν μόλις ακούστηκε, δεν ξεφεύγει από την εξόχως παρατηρητική καθηγήτρια η οποία με αρκετή δόση περιέργειας ρωτά γιατί η φοιτήτριά της αποκάλεσε τον Αβραάμ Μπ. «θείο», ήταν συγγενής σας; Η αναπάντεχη ερώτηση ξαφνιάζει τη φοιτήτρια, την αναγκάζει να δώσει απαντήσεις χωρίς να κρύβει την ενόχλησή της: *Τον ήξερε η γιαγιά μου από παλιά. Έτσι τον αποκαλούσε, «Θείο Αβραάμ». Στη Χολόν ζούσε εκείνος. Είχε ένα περίπτερο. Πήγαινε η γιαγιά μου εκεί και τον συναντούσε συχνά κάποτε. Εκείνη μου είχε μιλήσει γι' αυτόν. Τον θαύμαζε. Τον εκτιμούσε πολύ. Πρέπει να ήταν πολύ σπουδαίος**

άνθρωπος. Ίσως να υπήρχε και κάποια μακρινή συγγένεια. Μπορεί, όμως, να τον αποκαλούσε «θείο», λόγω σεβασμού. Εν πάση περιπτώσει, θα τα ανακαλύψω όλα γι' αυτόν με το μεταπτυχιακό μου.

Και βέβαια γνωρίζει η νεαρή ηρωίδα μας ότι και πάλι δεν είναι απολύτως ειλικρινής στην καθηγήτριά της, διότι και άλλα θέλει να ανακαλύψει που δεν αφορούν στον θείο Αβραάμ και στη δική του εποχή μόνον. Και ποια είναι αυτά τα άλλα, αγαπητή Αλίζα, θα μπορούσε η διεισδυτική καθηγήτριά της να ρωτήσει και πάλι, αν μάντευε έστω και για λίγα δευτερόλεπτα πού είχε πετάξει ο νους της ηρωίδας μας. Αυτά τα άλλα, θα απαντούσε ίσως εκείνη, όχι χωρίς ενδοιασμό και με μια σπασμένη νότα στη φωνή, αυτό που λέμε τρεμάμενη, και σίγουρα με έκδηλη εσωτερική αγωνία για όσα θα μπορούσαν οι αποκαλύψεις να αποκαλύψουν, αυτά τα άλλα, εν πάση περιπτώσει, δεν έχουν προς το παρόν φωνή για να μιλήσουν, δεν έχουν ιστορίες να πουν, μοιάζουν σαν αμετακίνητα κολλημένα στον χρόνο κι αυτό γιατί είναι εκείνες οι τρεις φωτογραφίες της γιαγιάς Λούνα, που βρίσκονταν στον πάτο του παλιού τσίγκινου κουτιού με τα ελληνικά γράμματα που απ' ό,τι έδειχνε η παλιομοδίτικη και ελαφρώς ξεθωριασμένη ζωγραφιά στο καπάκι του, μάλλον μπισκότα πρέπει να περιείχε κάποτε –πότε άραγε;– εκεί όπου κατακάθονταν μια κιτρινισμένη από τον χρόνο σελίδα τετραδίου, από εκείνα τα παμπάλαια με τις γραμμές, όπου σίγουρα –ποιος άλλος;– η γιαγιά Λούνα πρέπει να είχε σχεδιάσει κάτι σαν χάρτη με μια σειρά χρονολογίες έτσι ριγμένες χωρίς άλλη εξήγηση από κάτω, και ακόμη πιο κά-

τω άλλες σελίδες χειρόγραφες, με μπλε κονδυλοφόρο γραμμένες, σ' εκείνη τη διπλή γλώσσα την τραγουδιστή και την άλλη την επίσης πανάρχαια, την ελληνική σίγουρα, μισοσβησμένες από τον χρόνο, αγαπημένες συνταγές της γιαγιάς Λούνα αυτές που εκείνη τις γνώριζε απέξω κι ανακατωτά και, επομένως, δεν χρειαζόταν να ανοίγει το απόκρυφο, όπως το χαρακτήριζε περιπαικτικά, προσωπικό συρτάρι της για να ανασύρει το, όπως αποδείχτηκε μετά τον θάνατό της, ακόμη πιο απόκρυφο κουτί. Εκείνο το βράδυ που η Αλίζα θα ανακαλύψει τις φωτογραφίες και θα μείνει κυριολεκτικά εμβρόντητη θα σημειώσει στο μικρό της σημειωματάριο:

Εγώ, η Αλίζα, κόρη της Νόρας και του Μίχαελ, εγγονή της γιαγιάς Λούνα την οποία μόλις προχθές κηδέψαμε με όλο το θρησκευτικό τελετουργικό σύμφωνα με την αμετάκλητη απόφαση της μητέρας μου και κόρης της αγαπητότατης σ' εμένα εκλιπούσης, βρίσκομαι μπροστά σε μια εντελώς γριφώδη αποκάλυψη που μου προκαλεί μια πρωτοφανή εσωτερική αναστάτωση. «Αναστάτωση», γράφω; Τρέμω, αυτή είναι η σωστή λέξη. Τρέμω γιατί νιώθω να με κατακλύζουν υπόγεια ερωτηματικά, να διαπερνούν την ύπαρξή μου η οποία, πού έχει στηριχτεί; Σε τι μυστικά σε τι ψέματα επάνω έχει κτιστεί; Ποια ήταν τελικά η γιαγιά Λούνα που τόσο αγαπούσα τόσο εμπιστευόμουν και τόσο άκουγα; Τι μυστικά και τι ψέματα στοιχειώνουν την οικογένειά μας; Τι δεν ξέρω που θα έπρεπε να ξέρω; Τι δεν ξέρουμε, τελικά, σ' αυτή την ίδια μας τη χώρα που θα έπρεπε να ξέρουμε; Ποιος έχει δίκιο; Από τι είμαστε φτιαγμένοι; Τι εξακολουθεί επιτέλους να μας στοιχειώνει; Κοιτάω και ξανα-

κοιτάω αυτές τις φωτογραφίες και μπερδεύομαι όλο και πιο πολύ. Στην πρώτη φωτογραφία βλέπω τη γιαγιά Λούνα και τη γιαγιά Ρέινα, νέες, πολύ νέες. Είκοσι; Λιγότερο; Στέκουν όρθιες. Φορούν σκούρα παλτά. Ανάμεσά τους ένας άνδρας. Μεγαλύτερος. Πολύ μεγαλύτερος. Πενήντα; Κάπου εκεί γύρω. Έχει περάσει τα χέρια του στους ώμους τους. Ένδειξη αγάπης; Προστασίας από κάτι απειλητικό; Και τα δύο; Πίσω τους διακρίνεται μια πλατεία και στο βάθος η θάλασσα. Αγκιστρώνομαι στα μάτια τους και νιώθω μέσα μου ένα μπουκώμα. Δεν έχω ξαναδεί μέχρι σήμερα τόσο βαριά χειμωνιάτικα μάτια. Γυρνάω τη φωτογραφία και διαβάζω συλλαβιστά.

Εγώ, ο πατέρας και η Ρέινα [Moi, mon père et Rehina]. Θεσσαλονίκη [SALONIQUE] 10 Φεβρουαρίου 1943 [10 Février, 5703].

Όμως, εκεί που το μπουκώμα κυριολεκτικά ανεβαίνει και με πνίγει είναι όταν βλέπω τις άλλες δύο φωτογραφίες. Στη μία είναι και πάλι η γιαγιά Λούνα νέα, πολύ νέα, φοράει μια παράξενη στρατιωτική στολή, σαν παράταιρη της πέφτει και στο κεφάλι της ένα λευκό πέπλο, σάλι, κάτι τέτοιο, το σπουδαιότερο δεν είναι μόνη, αυτός που στέκεται δίπλα της αυτός που έχει περάσει το χέρι του στον ώμο της, μια κίνηση οικειότητας προστασίας κυριαρχίας και τα τρία μαζί πιθανότατα, είναι, επίσης, πολύ νέος ίσως λίγο μεγαλύτερός της και φοράει κι αυτός στρατιωτική στολή όχι τόσο παράταιρή του όσο η δική της και χαμογελούν, τι λέω, απλώς χαμογελούν στα ουράνια μοιάζουν να βρίσκονται θαρρείς πως τώρα, να τώρα θα αρχίσουν εκείνος να της λέει «όμορφη που

ῥσαι, αγάπη μου! [...] / Τα μάτια σου που με κοιτούν είναι σαν περιστέρια» κι εκείνη με τη σειρά της «όμορφος που ῥσαι, άντρα μου! [...] Μεσ στη βαθύσκια φυλλωσιά που πλάγιασες μαζί μου». Αγαπημένε μου, πανέμορφος/κι η κλίνη μας χλωρή σαν κρεβατίνα» κι εκεί που αρχίζει και πάλι το μπουκόμα και τα σκοτεινιασμένα ερωτηματικά να ανεβαίνουν και να με κονκουλώνουν είναι η σημείωση στο πίσω μέρος της φωτογραφίας γραμμένη είναι φανερό βιαστικά μ' ένα μολύβι που μοβίζει ξεθωριασμένο από τα χρόνια, αλλά αμείλικτο σε ό,τι καταγράφει και αποκαλύπτει. Και αντιγράφω με καθόλου σταθερό χέρι αυτά τα γράμματα τα ελληνικά και τα γαλλικά όσο μπορώ να τα γνωρίζω:

Γάμος [Marriage] 22 Ιουνίου 1944 [5504] Στο Βουνό [À la Montagne].

Γάμος; Ποιος γάμος; Ποιος είναι αυτός που παντρεύεται η γιαγιά Λούνα στα είκοσί της χρόνια; Αυτός στη φωτογραφία ΠΟΙΟΣ είναι; Γιατί είναι και οι δυο τους ντυμένοι στρατιωτικά; Και τι σημαίνει «Στο Βουνό»; Ποιο βουνό εννοεί και πού; Ο νους μου πηγαίνει στα παιδικά μου χρόνια στα περιφρονητικά λόγια της μητέρας μου προς τη γιαγιά Λούνα «μιλάς εσύ που παράτησες τους δικούς σου στον χαμό για να ανέβεις στο βουνό»; Πρόκειται, άραγε, για το ίδιο βουνό; Η δεύτερη φωτογραφία έρχεται κυριολεκτικά να με τσακίσει. Βλέπω και πάλι τη γιαγιά Λούνα. Χωρίς στρατιωτικά, αυτήν τη φορά. Μ' ένα σκούρο φουστάνι. Είναι καθιστή. Όχι, αυτήν τη φορά, δεν είναι εκείνος ο άνδρας δίπλα της. Όμως καθισμένο στα γόνατά της, στην αγκαλιά της μέσα, τα χέρια της προστατεύουν περασμένα στο μικροσκοπικό

του στέρνο ένα παιδί πολύ μικρό, λιγότερο από δύο χρονώ, σκύβω/εστιάζω/προσέχω, μάλλον είναι αγόρι σίγουρα είναι αγόρι. Η Λούνα κοιτάζει κατευθείαν στον φακό. Συγκεντρώνομαι στο βλέμμα της. Καμία σχέση μ' εκείνο το ανθισμένο από ευτυχία βλέμμα. Εδώ είναι σκοτεινό, ανήσυχο, ταραγμένο, φοβισμένο, μοιάζει σαν να εστιάζει με κόπο στον φακό, ίσως μετά από ανστηρή σύσταση του φωτογράφου. Κι εκείνο το χαμόγελο γκριμάτσα είναι όχι χαμόγελο, τη νιώθω να κάνει προσπάθεια σαν δυσανάλογη των δυνάμεών της να ανασηκώσει έστω και ελάχιστα τις άκρες των χειλιών της. Αν πίστευα ότι υπάρχει Θεός θα αναφωνούσα: Θεέ μου, αν γνωρίζα προφητικούς ψαλμούς, θα ηρεμούσα, αν πρόφερα κάποιους, τι μπορώ να πω όμως μπροστά σ' αυτό που βλέπω, διότι η δυστυχία είναι έκδηλη, η αγωνία κατάφορη κι αυτό το μωρό-αγόρι με το φτωχικό του φουστανάκι το αδύνατο προσωπάκι του το ολόκληρο σκούρα μάτια, το χαμένο κουρνιασμένο σ' εκείνη την αγκαλιά δεν τολμώ να υποθέσω τι της είναι, δεν τολμώ ούτε να το σκεφτώ, όμως η αλήθεια πολλές φορές είναι ικανή να σκοτώσει και τις πιο τολμηρές σκέψεις και τις πιο ισχυρές θελήσεις τις πιο καλοπροαίρετες απόψεις, η αλήθεια είναι ικανή να στραγγαλίζει/εξοστρακίσει/εξοντώσει. Και αυτή ακριβώς η αλήθεια έρχεται καταπάνω μου με όλα της τα φονικά όπλα μόλις γυρίσω τη φωτογραφία στο πίσω μέρος της και βλέπω. Βλέπω, συλλαβίζω, διαβάζω, παγώνω, γίνομαι στήλη άλατος, όμοια η γυναίκα του Αωτ χωρίς καν τις δικές της αμαρτίες.

*Εγώ και ο γιος μου Παύλος-Αλμπέρτος [Moi et mon fils Paul-Albert].
Σαλονίκη [Salonique] 23 Απρίλη 1946 [23 Avril 5506].*

Εξήντα έξι χρόνια ύστερα η Αλίζα με τα πολλά επίθετα επιστρέφει –ή είναι λάθος η έκφραση;– στη Σαλονίκη αποζητώντας μια σύνδεση, με όλα όσα είχε ανακαλύψει σ' εκείνο το μέχρι πρότινος απόκρυφο κουτί, τον χάρτη, τις χρονολογίες αλλά προπαντός με τις γριφώδεις ημερομηνίες των τριών φωτογραφιών. Με την αγωνία των ερωτηματικών τα οποία δεν αποκαλύπτει σε κανέναν. Ούτε στη μητέρα της την οποία, χωρίς να το συνειδητοποιεί, καθιστά μέσα της ένοχη για την απόκρυψη, την αποσιώπηση, την παραπλάνηση, γιατί είναι βέβαιη ότι γνώριζε γι' αυτό και η απαξιωτική της συμπεριφορά απέναντι στη γιαγιά Λούνα η εμμονική σχεδόν προσπάθειά της να την κρατά απομονωμένη από τα νεότερα μέλη της οικογένειας, τον αδελφό της κι αυτήν. Θραύσματα φράσεων από σκοτεινές ακατανόητες παιδικές στιγμές όπως: της μοιάζεις, ίδιες είστε, ή εγώ δεν ήθελα να πάρεις αυτό το παλιοκαιρίσιο όνομα, αν δεν επέμενε αυτή έρχονται ξαφνικά και την τραυματίζουν. Πάντα ήταν δυσαρμονικές οι σχέσεις της με τη μητέρα της, τώρα όμως της είναι φανερό ότι φοβόταν την αλήθεια, την αλήθεια που κρυβόταν πίσω από αυτές τις φωτογραφίες και την οποία η Αλίζα αισθάνεται ότι επιστρέφει στη Σαλονίκη –τέλικά ναι, πρόκειται για τη σωστή έκφραση– για να ανακαλύψει, να μάθει από πού ξεκινάει το νήμα, ως πού φτάνει, τι παρακλάδια μπορεί να έχει, τι διαδρομές και τι ζιγκ ζαγκ να ακολουθεί, να μπει μέσα σ' αυτά και να οδηγηθεί, πού να οδηγηθεί;

Τώρα, αρχές Οκτωβρίου του κοσμικού έτους 2012, η Αλίζα Ματαλόν, Μποτόν, Μόλχο, Πάρδο, Μομπούργκο, και

όσα άλλα επίθετα είμαστε ελεύθεροι να της αποδώσουμε, ετοιμάζεται να βγει από το ξενοδοχείο στο οποίο έχει καταλύσει όπου, θυμίζουμε, κατέφτασε προχθές. Πριν αφήσει, όμως, το δωμάτιό της το οποίο την πρωινή αυτή ώρα –γύρω στις 11:30, ας πούμε– θαπεύεται κυριολεκτικά από ένα φως όχι τόσο έντονο ούτε, όμως, και θαμπό, ανοίγει το κουτί των μυστικών της γιαγιάς Λούνα που έχει φέρει μαζί της, έναν ολόκληρο θησαυρό ή περισσότερο σαν το κουτί της Πανδώρας, μια πρώτη ματιά στην πρώτη από τις αινιγματικές χρονολογίες. 1931. Μια δεύτερη ματιά στις συνταγές. Παίρνει το χειρόγραφο που είναι πάνω πάνω. Έτσι για γούρι, σκέφτεται. Συνταγές, χρονολογίες, δεν αποκλείεται να με οδηγήσουν στις φωτογραφίες. Εξάλλου, όπως έλεγε και η γιαγιά Λούνα οι μυρωδιές και οι γεύσεις θυμούνται, καλή μου. Κάθε συνταγή κρύβει και μια ιστορία. Έλα τώρα να σου δείξω πώς φτιάχνονται τα *borrekitas de masa fina*. Σε ποια χρονολογία είμαστε;

1931 [5491]

Η *Pasteliko* και τα *borrekitas de masa fina* φτιάχνονται ως εξής, Λούνα:

Ετοιμάζουμε τη ζύμη μασά: Ρίχνουμε το λάδι σε βραστό νερό, προσθέτουμε το κεφαλοτύρι και σιγά σιγά το αλεύρι, ώσπου να γίνει η ζύμη μαλακή. Τη σκεπάζουμε και την αφήνουμε να «σταθεί» επί 30 λεπτά περίπου. Στο μεταξύ, ετοιμάζουμε τη γέμιση. Λιώνουμε τις πατάτες και τη φέτα, προσθέτουμε τα αυγά, τη μαργαρίνη και λίγο γάλα. Χωρίζου-

με τη ζύμη και ανοίγουμε δύο φύλλα με τον πλάστη. Αλείφουμε ένα ταψί με λάδι, στρώνουμε το κάτω φύλλο, απλώνουμε τη γέμιση και καλύπτουμε με το πάνω φύλλο. Με τον ίδιο τρόπο μπορούμε να ετοιμάσουμε και τα *borrekitas*, μόνο που... «Λούνα, δεν με παρακολουθείς. Πού έχεις τον νου σου; Λοιπόν, επαναλαμβάνω. Πάρε ένα χαρτί και γράψε τη συνταγή.»

Είναι ένα καλοκαιρινό πρωινό του Ιουνίου του έτους 1931. Το μικρόσχημο, χάρτινο, κρεμαστό Γρηγοριανό ημερολόγιο με τα στιχάκια ή τις λαϊκές παροιμίες πίσω του, που κοσμεί τις κουζίνες πολλών Θεσσαλονικέων νοικοκυρών, μας υπενθυμίζει ότι πρόκειται για τη Δευτέρα 30 Ιουνίου, στην οποία πιθανότατα αντιστοιχεί η παροιμία «η καλή μέρα από το πρωί φαίνεται». Πόσο καλή, όμως, θα είναι αυτή η ημέρα και για ποιους; Για την επτάχρονη Λούνα, τον κατά τρία έτη μεγαλύτερο αδελφό της Αλμπέρτο και την τετράχρονη Ρείνα η ημέρα προμηνύεται λαμπρή, αν και ακούντως ζεστή, έως χθες το βράδυ μάλιστα φυσούσε ένας δυνατός βαρδάρης από εκείνους που άλλοι υποστηρίζουν ότι καθαρίζει την πόλη τους από κάθε είδους αόρατη και ορατή βρομιά και σε άλλους φέρνει στον νου εικόνες φωτιάς και καταστροφής, πάντως, αυτή την ώρα, ο βαρδάρης ευεργετικός ή καταστροφικός έχει αναχωρήσει για τη μακεδονική ενδοχώρα και από τη θάλασσα του Θερμαϊκού έρχεται ένα δροσερό αεράκι που συναντιέται μ' εκείνο το αναζωογονητικό που κατεβαίνει από τον Χορτιάτη και η πόλη μπορεί και ανασαίνει ευχάριστα. Έτσι προς το παρόν νομίζει, γιατί τα τεκταινόμε-

να, όπως θα οριστούν από τον χρόνο που τρέχει μέσα στη λαμπερή αυτή καλοκαιρινή ημέρα, θα είναι απρόσμενα/απροσδόκητα/πρωτοφανή σίγουρα. Προς το παρόν όμως, η επτάχρονη Λούνα, ο δεκάχρονος και λίαν άτακτος και ασυμμάζευτος Αλμπέρτος –η τετράχρονη Ρείνα απλώς παρακολουθεί και συνήθως δεν ακολουθεί τα δύο μεγαλύτερα αδέρφια της, τουτέστιν δεν της πέφτει και πολύς λόγος– επιμένουν με σφοδρότητα, όπως το συνηθίζουν όταν θέλουν κάτι, να απαιτούν να πεταχτούν –έτσι ακριβώς λένε– μέχρι το βιβλιοπωλείο του Μόλχο, δυο βήματα είναι από το σπίτι μας, λένε πάλι, με μια φωνή, θέλω να αγοράσω χρωματιστά μολύβια, ακούγεται η Λούνα κι εγώ το *Quick et Flupke* με ικανοποιητική γαλλική προφορά και ακόμη πιο δυνατά ο Αλμπέρτος. Γνωρίζουν, όμως, και οι δύο «συνωμότες» στις σκανδαλιές και στις παρασπονδίες ότι εκείνο που πραγματικά επιθυμούν είναι αφού περάσουν και αγοράσουν αυτά που λένε από του Μόλχο να επιχειρήσουν και μια βολτίτσα προς την παραλία για να χαζέψουν τους αχθοφόρους να ξεφορτώνουν και να φορτώνονται τα μπαγκάζια των επιβατών που θα έχουν σε λίγο φτάσει με το κομψό επιβατικό πλοίο Victoria της ιταλικής ακτοπλοϊκής εταιρείας Loyd Triestino, έχοντας διαπλεύσει τη θάλασσα της Μεσογείου από τη Μασσαλία έως τη Σαλονίκη, με ενδιάμεσο σταθμό την Αλεξάνδρεια και τελικό προορισμό την Κωνσταντινούπολη. Το πολυτελές Victoria είναι το αγαπημένο πλοίο του πατέρα των δύο παιδιών. Μ' αυτό ταξιδεύει για Μασσαλία κι από κει συχνά πυκνά πετάγεται με το τρένο μέχρι το Παρίσι για να ενημερωθεί για το τι νεότερο προστάζει η μόδα

όσον αφορά στα υφάσματα και να παραγγείλει φυσικά. Άλλοτε πάλι, όταν πρόκειται να πάει στην Αλεξάνδρεια όπου διαμένει ένα παρακλάδι της οικογένειας ή στον Πειραιά για κάποια χρηματιστηριακής φύσεως συναλλαγή που δεν μπορεί να γίνει στη Σαλονίκη, ο κύριος Ιακώβ προτιμάει να επιβιβάζεται στο αρχικά ιρλανδέζικο πλοίο Caloric και νυν Σύρος της Ακτοπλοΐας της Ελλάδος. Ανεξάρτητα, όμως, από τις προτιμήσεις του πατέρα τους για τη σημερινή βολτίτσα των δύο αδελφών, υπάρχει και μια τρίτη αλήθεια που προς το παρόν μόνον ο Αλμπέρτος γνωρίζει. Η αλήθεια ακούει στο όνομα Παύλος και πρόκειται για τον πρωτότοκο γιο του κυρίου Νίκου και κύριος Νίκος εστί ο καλύτερος υπάλληλος του πατέρα του, από παιδί για όλες τις δουλειές από τα παλιά χρόνια, δηλαδή, τώρα ψηλά στην ιεραρχία με σπουδαίο πόστο εκεί στην Εταιρεία Εισαγωγής Υφασμάτων, τουτέστιν υπεύθυνος για το κατάστημα με τα εξαιρετικής ποιότητας γαλλικά υφάσματα που τυλιγμένα σε τόπια κατεβαίνουν από τα ράφια για να ξεδιπλωθούν από τα έμπειρα χέρια δύο εμποροϋπαλλήλων με σχεδόν ταχυδακτυλουργική ταχύτητα μπροστά στα βλέμματα θαυμασμού των δύσκολων και απαιτητικών κυριών και δεσποινίδων της Σαλονίκης, Εβραίων ή Χριστιανών αδιακρίτως. Όσο για το γραφείο της Εταιρείας από όπου, εκτός των άλλων, ετοιμάζονταν και καθαρογράφωνταν από τον ίδιο τον κύριο Ιακώβ με ωραίο καλλιγραφικό χαρακτήρα σε άψογα βεβαίως γαλλικά παραγγελίες και τηλεγραφήματα, βρίσκεται λίγο παρακάτω, επί της οδού Βενιζέλου πάντα, στον πρώτο όροφο της Στοάς Σαούλ, όχι, δηλαδή, μακριά από το σπί-

τι της οικογένειας του εισαγωγέα υφασμάτων. Έτσι ώστε δεν ακούστηκε παράταιρο όταν ο Αλμπέρτος δηλώνει: Το γραφείο του μπαμπά είναι εδώ κοντά, μαμά, θα περάσουμε να τον δούμε και φυσικά τσιμουδιά για τις συναντήσεις με τον Παύλο, δεν τον εγκρίνει η μητέρα και γιατί παρακαλώ;, επειδή δεν είναι ούτε της κλάσης μας ούτε ομόθησκός μας, καθόλου δεν τα καταλαβαίνει αυτά ο Αλμπέρτος, ευτυχώς ούτε και ο πατέρας ο οποίος μάλιστα τον συμπαθεί τον Παύλο και δεν τον ενοχλεί καθόλου να κάνει παρέα με τον γιο του, θα είναι το μυστικό μας, είπε τις προάλλες στον Αλμπέρτο κλείνοντάς του το μάτι και δεν είναι μόνον αυτό το μυστικό τους, είναι κι άλλα όπως αυτό με τους δίσκους που έχει φέρει από το Παρίσι όπου πετάχτηκε πρόσφατα ο πατέρας για να δει να αγγίζει να μυρίσει και τέλος να παραγγείλει, τα καλύτερα υφάσματα θέλει να φέρνει στη Σαλονίκη του λέει και ξαναλέει και τώρα τους έχει εκεί στο γραφείο του τους δίσκους να δούμε πώς και τι θα ξεφουρνίσει στη μαμά αλλά και στον παππού και στη γιαγιά όταν θα τους φέρει στο σπίτι. Ο Αλμπέρτος τα πηγαίνει περίφημα με τον Παύλο που είναι και ο πρώτος φίλος του εξαδέλφου του Μάρκου, δύο χρόνια μεγαλύτερου, δηλαδή δώδεκα, του χρόνου θα γιορτάσουν το μπαρ μισθιά του, σήμερα θα τον γνωρίσει και η Λούνα το κορίτσι με τα μαλλιά-φλόγες, η αγαπημένη του αδελφή, Λούνα, τα μαλλιά σου έπιασαν φωτιά, Λούνα, τρέχω να φέρω νερό να σ' τα σβήσω, Λούνα, κάτσε να σε καταβρέξω με ολόκληρη στάμνα νερό είχε περιλούσει το πεντάχρονο τότε κοριτσάκι ο Αλμπέρτος, το τι έγινε βέβαια μετά στο σπίτι δεν θέλει ούτε να το θυμάται. Την

αγαπάει, όμως, τη μικρή του αδελφή ο Αλμπέρτος, την αγαπάει και την προστατεύει, όσο είμαι εδώ μη φοβάσαι τίποτα, Λούνα, της λέει κάθε τόσο και αισθάνεται να ψηλώνει δέκα πόντους. Τώρα η Λούνα με τα μαλλιά-φλόγες είναι πια επτά χρονώ. Μόλις τελείωσε την Πρώτη δημοτικού. Έμαθε να γράφει και να διαβάζει ελληνικά από το *Αλφαριθμτήριο*. Φοιτά στο σχολείο των καθωσπρέπει κοριτσιών της Σαλονίκης, της Βαλαγιάννη, και έχει ήδη αποκτήσει μία φίλη, τη συμμαθήτριά της Μαρία, η οποία μάλιστα μένει δύο σπίτια πιο κει από το δικό τους. Στην οδό Τσιμισκή κι αυτή. Σήμερα θα κάνει ακόμη μια γνωριμία. Θα γνωρίσει τον φίλο του αδελφού της τον Παύλο, αλλά δεν πρέπει να το μάθει η μαμά της, θα είναι το μυστικό τους, της είπε ο Αλμπέρτος.

Τώρα λοιπόν –τα περίφημα ρολόγια Zenith που εισάγουν στη Σαλονίκη αποκλειστικά οι Υιοί Χαϊμ Ρ. ντε Μποτόν πρέπει να δείχνουν 10:38 λεπτά–, Αλμπέρτος και Λούνα με τα μαλλιά-φλόγες, να τοι που προβάλλουν στο πεζοδρόμιο της ωραίας κεντρικής οδού Τσιμισκή. Ένα πρασινωπό τραμ διασχίζει εκείνην τη στιγμή τον δρόμο τόσο γεμάτο που νομίζει κανείς ότι θα σκάσει. Η τελευταία φορά που ανέβηκαν Αλμπέρτος και Λούνα στο τραμ ήταν τις προάλλες, όταν έπρεπε να πάνε για το γεύμα του Σαββάτου στους θείους τους στην παραθαλάσσια βίλα τους στην οδό Βασιλίσσης Όλγας, την οδό των Εξοχών, δηλαδή, όπως την ονόμαζαν οι θείοι τους, ανακατεύοντας στις διηγήσεις τους περίλαμπρες βραδιές με ταγκό και βαλς σε πρώτο πλάνο, άφθονη σαμπάνια και κομψότατες υπάρξεις ντυμένες με πανάκριβες τουαλέτες συνοδευό-

μενες από κυρίους με σμόκιν και παπιγιόν, μια δυο φορές είχαν πάει και οι δικοί τους γονείς, όμως της μητέρας δεν της άρεσε αυτή η φανταχτερή επίδειξη του πλούτου τους και έτσι αρκέστηκαν να πηγαίνουν κάποια Σάββατα, εξάλλου συγγενείς τους ήταν της οικογένειάς τους, δεν ήταν δυνατόν να το ξεχάσουν η οικογένεια είναι οικογένεια, έλεγε με στόμφο η μαμά. Το τελευταίο βράδυ, όμως, επέστρεψαν με το αυτοκίνητο του θείου, μια πανάκριβη κομψή μαύρη Φορντ από τις ελάχιστες που κυκλοφορούσαν στην πόλη. Αλλά αυτά έγιναν το προπερασμένο Σάββατο, τώρα Αλμπέρτος και Λούνα περνούν από το τρίπατο σπίτι της Μαρίας με τον όμορφο κηπάκο μπροστά και σχεδόν χοροπηδώντας φτάνουν στο βιβλιοπωλείο του Μόλχο με την ωραία τρίφυλλη τζαμαρία μπροστά, όπου ο οποιοσδήποτε μπορεί να διαβάσει, αποφασίσει δεν αποφασίσει να μπει μέσα:

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΜΟΛΧΟ.

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΞΕΝΩΝ ΕΦΗΜ. & ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ.

ΠΛΗΡΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ.

Αυτά πάνω στην ταμπέλα-προμετωπίδα και πίσω από τα τζάμια. Αριστερά: *Χαρτοπωλείον πολυτελείας. Δεξιά: Papeterie de Luxe.*

Όπως είναι φυσικό για τέτοιες ηλικίες, ο δεκάχρονος Αλμπέρτος και η επτάχρονη Λούνα με τα μαλλιά-φλόγες ούτε που κάνουν τον κόπο να διαβάσουν όλα τα παραπάνω, παρά ανοίγουν ορμητικά την πόρτα, το κουδούνάκι της τους αναγγέλλει και να τοι και οι δύο μέσα στη φωλιά της ενημέρωσης και της γνώσης, όπως ονομάζει το

προσφιλέστατό του βιβλιοπωλείο ο βιβλιοφάγος και εφημεριδοφάγος πατέρας τους. Τα κείμενα και οι λέξεις είναι το παν στη ζωή μας, αγαπητά μου παιδιά, τον ακούν να λέει και να ξαναλέει. Δεν είναι βεβαίως πρώτη φορά που ο Αλμπέρτος εισέρχεται με το γνωστό του θριαμβευτικό τρόπο στο βιβλιοπωλείο. Από τα πέντε του ήδη, ο πατέρας του τον έπαιρνε μαζί του. Εκείνος για να ενημερωθεί για ό,τι καινούργιο έφερνε ο γλυκύτατος και ευγενέστατος κύριος Μόλχο από την Εσπερία, και όταν λέμε Εσπερία, εννοούμε Γαλλία βεβαίως, σπανίως πως Γερμανία, παρότι ο πατέρας γνωρίζει άπταιστα και τα γερμανικά πλην των γαλλικών, των ελληνικών και των λαντίνο φυσικά, η μεγάλη του αγάπη είναι ό,τι προερχόμενο από τη χώρα των Γαλατών κυρίως, λάτρης των φιλοσοφικών θέσεων του Ανρί Μπερζόν πρωτίστως, αλλά όχι αδιάφορος και για τις απόψεις του Λεόν Μπλουμ.

Και ενώ, λοιπόν, ο πατέρας ενημερωνόταν μιλώνοντας, τότε τα θεσπέσια γαλλικά του, τότε τα εξαιρετικά ελληνικά του και τότε τα εκ παραδόσεως αλλά όχι και τόσο φανατικά ισπανοεβραϊκά του, με τον επίσης γλωσσομαθή και σεβαστό ανά την πόλη βιβλιοπώλη, ο φιλοπερίεργος Αλμπέρτο δεν άφηγε γωνιά και γωνίτσα του βιβλιοπωλείου που να μην την εξερευνήσει. Και όσο μεγάλωνε κάθε φορά που επισκεπτόταν το βιβλιοπωλείο είτε με τον πατέρα του μέχρι πέρυσι είτε και μόνος του πια, ξεκινούσε από τον θαυμαστό κόσμο του χαρτοπωλείου, αυτόν, δηλαδή, της σχολικής ζωής του, πρόσφατα και της Λούνα. Και όχι μόνον γιατί μόλις ο Αλμπέρτο τελείωνε την περιήγηση στον παραπάνω κόσμο κατευθυνόταν σ' εκεί-

νον τον ακόμη πιο θαυμαστό –πώς τον έλεγε ο πατέρας του;, μα ναι, των κειμένων και των λέξεων–, τουτέστιν των παιδικών περιοδικών και των αντίστοιχων βιβλίων. Να υποθέσουμε σχεδόν με σιγουριά ότι ο Αλμπέρτος θα διάβαζε τη *Διάπλαση των Παίδων*, την οποία το πιθανότερο να του την είχε συστήσει εκείνος ο παντογνώστης εξάδελφός του ο Μάρκος, ο οποίος ήταν και συνδρομητής, παρακαλώ. Ωστόσο, πριν δύο χρόνια, στα οκτώ του, δηλαδή, ο Αλμπέρτος που είχε τον χαρακτήρα του μικρού εξερευνητή είχε ανακαλύψει στους πάγκους του Μόλχο τις εικονογραφημένες *Ιστορίες του Babar*, του μικρού ελέφαντα, αλλά και εκείνες του σκανδαλιάρη *Felix le chat* και τώρα τις μοιραζόταν και με τη Λούνα η οποία μάθαινε γαλλικά ήδη από τα πέντε της. Τελευταία, όμως, ο Αλμπέρτος προβίβασε τις αξιώσεις του στα γαλλικά εικονογραφημένα περιοδικά, αφού έκλεισε πια τα δέκα του χρόνια και διαβάζει τους *Quick et Flupke* τους οποίους πρόβαλε και ως δικαιολογία για να εξέλθει της οικογενειακής οικίας μαζί με τη μικρότερη αδελφή του. Ιδού, λοιπόν, που Αλμπέρτος και Λούνα βρίσκονται ήδη στο βιβλιοπωλείο και ετοιμάζονται να χαιρετίσουν τον αγαπητότάτό τους βιβλιοπώλη. Αλλά τι συμβαίνει και τα δύο παιδιά κοντοστέκονται/δεν προχωρούν/μοιάζουν αμήχανα; Κάτι έχει αλλάξει στην ατμόσφαιρα του βιβλιοπωλείου. Κάτι την έχει βαρύνει και τα παιδιά το νιώθουν. Τι, όμως; Κατ' αρχάς, ο κύριος Μόλχο δεν έσπευσε, όπως το συνηθίζει, να αφήσει ό,τι έχει να κάνει, ακόμη κι αν εξυπηρετεί κάποιον πελάτη ή πελάτισσα και να έρθει να τους καλημερίσει και να τους φιλέψει μ' ένα γρήγορο μεν τρυ-

φερότατο δε ανακάτωμα-χαδάκι στα μαλλιά τους. Δεύτερον, ο κύριος Μόλχο συνομιλεί με δύο άνδρες που φάνηκαν κάπως περίεργοι στα παιδιά. Υπέθεσαν ότι πρέπει να είχαν έρθει από εκείνες τις μακρινές από το κέντρο της πόλης συνοικίες, όπου, όπως είχαν ακούσει, έμεναν οι φτωχοί χαμάληδες του λιμανιού ή οι εργάτες που δούλευαν στο εργοστάσιο της οικογένειας Αλλατίνι ή, τέλος πάντως οι φτωχοί ομόθρησκοί μας, όπως τους χαρακτήριζε η μαμά η οποία μάλιστα συμμετείχε και σε μια φιλανθρωπική επιτροπή ευκατάστατων κυριών, διότι η αλληλεγγύη και η φιλανθρωπία είναι μέσα στις παραδόσεις μας, αγαπητά μου παιδιά, έλεγε συχνά. Επιπλέον, οι φτωχοντυμένοι αυτοί άνθρωποι, ενώ συνομιλούσαν σχεδόν ψιθυριστά με τον κύριο Μόλχο –στα λαντίνο από ό,τι ελάχιστα έπιασε το αυτί των δύο παιδιών–, γύριζαν κάθε λίγο και λιγάκι και κοιτούσαν προς την εξώπορτα σαν να φοβόντουσαν μήπως μπει κάποιος και... ποιος, άραγε; Απόδειξη πως μόλις μπήκαν τα δύο παιδιά ο ένας πετάχτηκε σαν να τον τσίμπησε σκορπιός. Και τρίτον, γιατί ήταν όλες οι σημερινές ελληνικές εφημερίδες της πόλης ανοιγμένες πάνω στον κεντρικό πάγκο; Τι το σπουδαίο έγραφαν;

Δεν πρόλαβαν να λύσουν την απορία τους, γιατί ο κύριος Μόλχο έσπευσε όταν τους είδε να τους δώσει ό,τι ζητούσαν χωρίς, όμως, να τους επιτρέψει να κάνουν τις γνωστές βόλτες τους μέσα στο βιβλιοπωλείο. Άλλωστε, ούτε και τα παιδιά το ήθελαν. Ο νους του Αλμπέρτου ήταν στη συνάντηση με τον Παύλο στο λιμάνι, θα είναι εκεί και ο Μάρκος, πληροφόρησε τη Λούνα. Στρίβουν τώρα στη Βενιζέλου και την κατηγορίζουν σχεδόν χοροπηδώντας.